

Tarım ve Hayvancılıkta 2009 Yılı Beklentileri

İki yıldır kuraklığın etkisi ile ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan tarımda, 2009'un ilk verileri olumlu. Tarım sektöründe üretim, ihracat ve istihdam artıyor. 2007 ve 2008'de kuraklığın etkisi ile ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan tarım sektöründe 2009'un ilk verileri olumlu. Buğday üretiminin 17 milyon tondan en az 20 milyon tona, arpa üretiminin 6 milyon tondan 7 milyon tona çıkması bekleniyor. Ayrıca,2009'da ayçiçeği, mısır, çeltik ve bakliyatın yanı sıra yaş sebze ve meyve üretiminde de ciddi artış bekleniyor.

Tarım ürünleri arasında üretimi azalacak ürünlerin başında ise, pamuk var. Pamuk üretimindeki düşüş trendi 2009'da da devam edecek. Hükümet, 2009 ürünü pamuk destekleme primini ekimden önce açıklamasına rağmen çiftçi pamuk ekmiyor. Pamuk yerine en çok tercih edilen ürün ise buğday.

Tarım sektörü ekonomik krizden çok girdi fiyatlarındaki artıştan olumsuz etkileniyor. Mazot, gübre, enerji, ilaç ve tohum başta olmak üzere tarımsal girdilerde yılda ortalama yüzde 50 ile yüzde 100 oranındaki artış tarım sektöründeki en büyük sorun olarak dikkat çekiyor. Girdi fiyatlarındaki artışa karşın, ürün fiyatının yerinde sayması üretimin geleceğini tehdit ediyor. Tarım sektörü temsilcileri, girdiler üzerindeki vergilerin düşürülmesi ve desteklerin zamanında ödenmesi ile tarımsal üretimin ve ihracatın artacağına dikkat çekiyorlar.

Ekonomik krize, yıllardır çözülemeyen yapısal sorunlarına ve önüne konulan bir çok engele rağmen tarımda üretim, ihracat ve istihdam artıyor. Derlenen ilk bilgilere göre 2009'da bir çok tarımsal üründe üretim artışı bekleniyor. Ekonomik kriz nedeniyle sanayide çarklar dururken, işsizlikte rekor üstüne rekor kırılırken, tarımda üretim, ihracat ve istihdam artıyor. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2008'de ekonomi yüzde 1.1 büyürken tarımdaki büyüme yüzde 4.1 oldu. Veriler, 2009'da da büyümenin devam edeceğinin sinyallerini veriyor.

Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin ilk üç aylık ihracat verileri ise, diğer sektörlerde ihracatta hızlı bir düşüş yaşanırken tarımsal ürün ihracatındaki artışın sürdüğü yönünde. TİM verilerine göre, son bir yıllık dönemde tarım ürünleri ihracatındaki artış yüzde 12.13 oldu. Dış ticaret Müsteşarlığı verilerine göre ise Ocak-Şubat döneminde ihracatı artan tek sektör tarım. Bu dönemde yaş meyve ve sebze ihracatı yüzde 20'nin üzerinde arttı. İhracattaki artış sürerken dövizdeki artışın da etkisi ile tarım ürünleri ithalatında yüzde 37 oranında gerileme yaşandı.

Tarımla ilgili bir başka olumlu gösterge ise istihdamda yaşanıyor. Son yıllarda tarımda yaşanan çözüme süreci ekonomik kriz ile birlikte durdu. Sanayide

yaşanan sorunlar nedeniyle işsizlik hızla artarken, krizden etkilenenler tarıma sığınıyor. Ekonomik kriz nedeniyle işsiz kalanların bir bölümü tersine göç ile köye dönüş yapmaya başladı. Bu nedenle tarımsal istihdam da artış gözleniyor. TÜİK verilerine göre, bu yılın Ocak ayında tarımsal istihdam geçen yılın Ocak ayına göre 259 bin kişi arttı. İşsizlik yüzde 15.5 gibi rekor bir seviyeye ulaşırken tarımdaki istihdamın artması dikkat çekici. Uzmanlar, bu artışın 2009'da devam edeceğini ifade ediyor.

Bu yıl yağışların çok iyi gitmesi kuraklık olmayacağı yönündeki beklentileri güçlendirdi. 2007 ve 2008'deki gibi su sorunu yaşanmayacak. Aşırı yağışlar nedeniyle bazı ürünlerde üretimde gecikme yaşanıyor. Adana Çukurova, Ege Bölgesi ve Antakya Amik Ovası'nda aşırı yağışlar ve sel baskını nedeniyle özellikle mısır ve pamuk üretiminde gecikme yaşanıyor.

2009 üretim döneminde en belirgin artışın hububatta olması bekleniyor. Buğday üretiminin 2006'dan bu yana ilk kez 20 milyon tonun üzerine çıkması tahmin ediliyor. Arpa üretiminin 7 milyon ton, mısır üretiminin de 4 milyon tonun üzerinde gerçekleşmesi tahmin ediliyor. Çiftçiler, hububat üretimindeki artışı, 'girdi fiyatlarındaki artış nedeniyle üretim maliyeti daha ucuz olan hububata yönelme' olarak açıklıyor. Çiftçiler, pamuk, şekerpancarı gibi endüstriyel ürünler yerine daha ucuz maliyetli hububat üretimine yöneliyor.

İklim şartlarındaki olumlu havaya rağmen tarımda bir çok sorun da yaşanıyor. En önemli sorun ise, yaşanan ekonomik krize rağmen sektöre yönelik hiçbir önlemin alınmaması. Ekonomik kriz nedeniyle bir çok sektöre vergi indirimi, istihdam desteği, can suyu kredileri sağlanırken tarımsal desteklerin artırılması bir yana çiftçinin hak ettiği mevcut desteklerde de kesinti yapıldı. 2009 bütçesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülürken tarımsal destekleme bütçesi yüzde 10 kesinti ile 5.5 milyar liradan 4 milyar 950 milyon liraya düşürüldü. Böylece 2008 yılında üretilen, satılan ürünlere ait hak edilmiş destekler çiftçiye ödenmeden kesintiye uğradı. Pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir, zeytinyağı, buğday, mısır, kuru fasulye, mercimek, nohut, çeltik, arpa, yulaf, çavdar, tütün vb. bir çok üründe destekleme primi düşürüldü. Mazot, kimyevi gübre, toprak analizi, hayvancılık desteklerinde de yüzde 10 kesinti yapıldı. Böylece son üç yılda tarımsal destek bütçesi 5 milyar 576 milyon liradan 4 milyar 950 milyon liraya geriledi.

Dünya Bankası'nın desteği ile 8 yıl uygulanan Tarımda Reform Uygulama Projesi'nin sona ermesiyle birlikte 2009'da Türkiye, tarım politikalarını Dünya Bankası'ndan bağımsız olarak uyguluyor. Bu çerçevede 8 yıl boyunca uygulanan ve tarımsal üretime çok büyük zarar veren doğrudan gelir desteği 2009'da uygulanmayacak. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri'nin yeniden yapılandırma süreci de sona erdi. Birlikler, ürün alımı için Destekleme Fiyat

İstikrar Fonu'ndan kaynak kullanamayacaklar. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığı'nın hazırladığı yeni yasa taslağı ile birliklerin özel sektör bankalarından kredi kullanması öngörülüyor. Dünya Bankası'nın üzerinde ısrarla durduğu fındık ve tütünde uygulanacak alternatif ürün projesi de sona erdi. Böylece 2009 itibariyle tarım politikaları Dünya Bankası'ndan bağımsız olarak uygulanması bekleniyor.

Ürün bazında ilk değerlendirmeler

Pamuk

Hükümet ilk kez bu yıl kütlü pamuk destekleme primini pamuk ekiminden önce açıkladı. Yıllardan beri çiftçilerin talebi bu yöndeydi. 29 Mart seçiminden önce 2009 ürünü kütlü pamuk destekleme priminin sertifikalı tohum kullanan çiftçilere kilogram başına 42 kuruş, sertifikalı tohum kullanmayan çiftçilere ise 35 kuruş prim ödeneceğı açıklandı. Buna rağmen pamuğun geleneksel üretim merkezleri olan Çukurova'da, Amik Ovası'nda ve Söke Ovası'nda çiftçiler pamuk ekmediler. Uzmanlar, pamuk üretim maliyetinin çok yüksek olduğunu bu nedenle çiftçinin maliyeti daha düşük olan buğday üretimine yöneldiğini ifade ediyorlar. TÜİK verilerine göre 2007'de 2 milyon 275 bin ton olan kütlü pamuk üretimi yüzde 20 gerileme ile 2008'de 1 milyon 820 ton oldu. 2009'da kütlü pamuk üretiminin 1.5 milyon tona gerilemesi bekleniyor. Pamuk üretiminden kaçan çiftçiler ağırlıklı olarak buğday ve mısır ekimine yöneliyor.

Buğday

Buğday üretimi son iki yılda kuraklığında etkisi ile 20 milyon tonun altında kaldı. 2005'te 21 milyon 500 bin ton gibi rekor bir seviyeye ulaşan buğday üretimi, 2006'da 20 milyon tona, 2007'de 17 milyon 234 bin tona geriledi. Geçen yıl 17 milyon 782 bin ton olan buğday üretiminin bu yıl 20 milyon tonun üzerine çıkması bekleniyor. Girdi fiyatlarındaki aşırı yükselme nedeniyle endüstriyel tarım ürünlerinden kaçan çiftçi buğdaya yöneldi. Diğer ürünlere göre üretim maliyeti daha düşük olan buğdayda çiftçi yeterli miktarda gübre kullanamadığı için verimlilikte bir miktar düşüş yaşanabilir. Ancak, buğday ekim alanlarındaki artışa bakılınca iki yıl aradan sonra üretiminin yeniden 20 milyon tonu aşması bekleniyor.

Mısır

Üreticilerin pamuk üretimi yerine tercih ettikleri bir başka ürün ise mısır. 2007'de yaşanan kuraklık nedeniyle 4 milyon tonun altına düşen mısır üretimi 2008'de 4 milyon 274 bin tona ulaştı. Bu yıl aşırı yağışlar nedeniyle mısır ekimi yaklaşık bir ay gecikti. Bu gecikmenin üretime olumsuz yansıması bekleniyor. Ancak üretim alanlarındaki genişleme doğrultusunda mısır üretiminin 4 milyon tonun üzerinde olması bekleniyor. Birkaç yıl öncesine kadar mısırdaki net ithalatçı olan Türkiye, bu ürüne verilen destekleme primi ve pamuktan kaçan

üreticinin mısır ekimine yönelmesi sonucunda üretim 4 milyon tonun üzerine çıktı. 2009'da da mısır üretiminin 4 milyon tonun üzerinde olması bekleniyor. Bu orandaki üretim ile Türkiye'nin mısır ithal etmesine gerek kalmayacak. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin geçen yıl ithal ettiği mısırdan 233 bin tonu depolarda duruyor. Üreticiler hasat öncesinde bu ithal mısırın piyasaya sürülerek fiyatların aşağı çekilmesinden endişe duyuyor.

Arpa

Yem sektörünün önemli girdilerinden biri olan arpada son yıllarda düşen üretim nedeniyle Türkiye'nin dışa bağımlılığı arttı. Ancak, dünya arpa üretiminin azalması nedeniyle istenildiği zaman arpa ithal edilemiyor. Türkiye'nin yıllık ortalama 9 milyon ton olan arpa üretimi 2007'deki kuraklığın etkisi ile 7 milyon 306 bin tona düştü. Geçen yıl arpa üretim bölgelerinde ikinci kez ve daha etkili bir kuraklık yaşanınca bu kez üretim 5 milyon 923 bin tona düştü. Bu yıl ciddi bir kuraklık riski olmadığı için ve son iki yılda fiyatlardaki artışın da etkisi ile arpa üretiminin 7 milyon ton civarında gerçekleşmesi bekleniyor.

Pirinç

Çeltik üretimi son yıllarda istikrarlı bir şekilde artıyor. Üretim alanı son 10 yılda iki katına çıktı. Çeltik üretimi 10 yıl önce 340 bin ton seviyesindeyken 2008'de 753 bin tona yükseldi. Yıllık ortalama 540 bin ton olan pirinç tüketiminin 450 bin tonu yerli üretimden karşılanıyor. Yaklaşık 100 bin ton pirinç ise her yıl ithal ediliyor. Pirinçte son yıllarda spekülâtif hareketlerle zaman zaman fiyatlar yapay olarak artırılıyor. Toprak Mahsulleri Ofisi, pirinç ithal ederek bu spekülâtif hareketleri önlemeye çabılıyor. Ancak, spekülâtörler her an tetikte piyasayı yönlendirmeye çalışıyor. 2009'da çeltik üretiminin dolayısıyla pirinç üretiminin 2008'e göre yüzde 10 civarında artması hesaplanıyor.

Mercimek

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde geçen yıl yaşanan kuraklık nedeniyle kırmızı mercimek üretimi 505 bin tondan yüzde 80 oranında gerileyerek 106 bin tona geriledi. Bu nedenle Toprak Mahsulleri Ofisi mercimek ithal etmek zorunda kaldı. Bu yıl yağışların normal seyretmesi nedeniyle mercimek üretiminin normal düzeye ulaşması bekleniyor. Geçen yıl kuraklık nedeniyle üretimin azalması ve buna bağlı olarak fiyatın yükselmesi üreticileri daha çok mercimek ekmeye yönlendirdi. Bu yıl Güneydoğu' da yağışlar nisan sonuna kadar normal seyrederse kırmızı mercimek üretiminin en az 350-400 bin tona ulaşması bekleniyor. Türkiye ihtiyacının iç piyasadan karşılanması ve ithalata gerek kalmayacak.

Fındık

2009 yılı fındık rekoltesi için şimdiden tahmin yapmak zor. Ancak kabuklu fındık üretiminin 500 bin tonun altına düşmesi beklenmiyor. Haziran'da rekolte ile ilgili daha net veriler ortaya çıkacak. Rekolte ne olursa olsun 2009, fındık üreticileri ve sektör için en zor yıllardan biri olacak. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin deposunda 630 bin ton kabuklu fındık stoku var. Bu fındığın nasıl değerlendirileceği büyük önem taşıyor. Hükümet, TMO'nun ihracat yapması için yasal düzenleme yapınca ihracatçılar buna şiddetle karşı çıktı. TMO'nun depolarındaki fındık stoku Türkiye'nin ortalama bir yıllık fındık rekoltesi ile eşdeğer. Bu yıl bir kilo fındık üretimi olmasa bile stoktaki fındık hem iç piyasaya hem ihracata yeter. Bu yıl ki üretim 500 bin ton olursa, stoktaki fındıkla birlikte arz 1 milyon 100 bin tonu aşacak. Böyle bir tablo yıllardır hiç görülmedi. Bu yıl seçim olmaması nedeniyle Hükümetin fındık fiyatını da yüksek açıklaması beklenmiyor. Büyük olasılıkla ihracatçıların talebi doğrultusunda fındıkta prim sistemine geçilecek. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin fındık alımına devam edip etmeyeceği, Fiskobirlik' in konumunun ne olacağı merakla bekleniyor. Fındıkta uygulanacak politika konusunda ihracatçılar, Ulusal Fındık Konseyi şimdiden lobi çalışmalarına başladı. Fındık sektörü açısından 2009 çok zorlu geçecek gibi görünüyor.

Yağlı tohumlar

Ayçiçeği, aspir, kanola, soya gibi yağlı tohumlarda da genel olarak üretim artışı bekleniyor. Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği ve Trakyabirlik yöneticileri yıllardan beri yağlı tohumlara verilecek destekleme priminin ekimden önce açıklanmasını istiyor. Ancak bu yıl da bu istekleri gerçekleşmedi. Pamuk primi ekimden önce açıklanırken ayçiçeği, kanola, soya ve mısır primleri henüz açıklanmadı. Yağlı tohumlardaki bir başka önemli gelişme ise, ayçiçeği üretim alanlarının daha çok kanola üretimine kayması. Sektör temsilcileri yağlı tohum üretiminin daha çok artması için ayçiçeği alanlarına değil, buğday alanlarına kanola ekiminin yapılmasını istiyor. Kanola üretimi 2007'de 28 bin 727 tondan, 2008'de yüzde 192'lik artışla 83 bin 965 bin tona ulaştı. Aspir üretimi de aynı dönemde yüzde 210 artışla 2 bin 280 tondan 7 bin 68 tona ulaştı. Ayçiçeği üretimi ise iki yıl aradan sonra yeniden 1 milyon ton sınırında.

Yaş sebze ve meyve

Rusya ile yaşanan krize rağmen yaş sebze ve meyve üretiminde ve ihracatında artış sürüyor. Sebze üretimi 2008'de önceki yıla göre yüzde 6 oranında artarak 27 milyon 214 bin tona, meyve üretimi ise, aynı dönemde yüzde 8.8 artışla 15 milyon 681 bin tona ulaştı. 2009'un ilk verilerine göre, yaş meyve ve sebze de üretimin geçen yıldan daha iyi olacağı ve ihracattaki artışın da devam edeceği yönünde.

TARIMSAL ÜRÜNLERDE ÜRETİM (Bin ton)

Ürün	2006	2007	2008	2009 (*)
Buğday	20.010	17.234	18.000	20.000
Arpa	9.551	7.307	5.923	7.000
Mısır	3.811	3.535	4.274	4.100
Çeltik	696	648	753	760
Kırmızı Mercimek	580	508	106	400
Ayçiçeği	1.118	854	992	1.000
Tütün	98	74	100	110
Şeker Pancarı	14.452	12.414	15.438	15.000
Fındık	661	530	800	500
Pamuk (lif)	827	675	501	400
Meyve	15.064	14.409	15.681	15.800
Sebze	25.851	25.675	27.214	27.500

() Tahmini değerler*

Hayvancılıkta durum

2008 yılı hayvancılıkta tam bir çöküş yılı olarak değerlendiriliyor. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2008 yılı tarım ve hayvancılık istatistiklerini açıkladı. TÜİK'in tespitlerine göre, 2008 yılında büyükbaş hayvan sayısı bir önceki yıla göre yüzde 1.58 küçükbaş yüzde 6.87 ve kümes hayvanların da yüzde 8.96 oranında azalma oldu.

TÜİK'ten yapılan açıklamaya göre, 2008 yılında tarım ve hayvancılıkta yaşanan gelişmeler şöyle:

2008 yılı sonu itibariyle toplam büyükbaş hayvan sayısı bir önceki yıla göre %1,58 azalış göstererek 10 946 239 baş olarak gerçekleşti. Büyükbaş hayvanlar arasında yer alan sığır sayısı %1,60 azalarak 10 859 942 baş olurken, manda sayısı %1,88 artarak 86 297 baş düzeyinde kaldı.

Öte yandan Küçükbaş hayvan sayısı 2008 yılında bir önceki yıla göre %6,87 oranında azaldı. Koyun sayısı 2008 yılı sonu itibariyle bir önceki yıla göre %5,84 azalarak 23 974 591 baş, keçi sayısı ise %11,02 azalarak 5 593 561 baş oldu.

Kümes hayvanları sayısı da 2008 yılında bir önceki yıla göre %8,96 oranında

geriledi. Kümes hayvanları; tavuk ve ördek sayısı 2008 yılı sonu itibariyle bir önceki yıla göre sırasıyla %9,31, %2,49 oranında azalırken, hindi sayısı %20,75 ve kaz sayısı da %3,91 oranında artış gösterdi,

2008 yılında kırmızı et ve süt üretimi bir önceki yıla göre azalış gösterirken, beyaz et ve yumurta üretimi artış saptandı.

2008 yılında kırmızı et üretimi, 2007 yılına göre toplamda %16,18 oranında azalarak 482 458 ton oldu. Bu yıl içerisinde sığır etinde %14,20, koyun etinde %17,69, keçi etinde %43,02 ve manda etinde %32,90 azalış olurken, deve etinde %27,27'lik bir artış meydana geldi.

Süt  retimi, 2008 yılında bir önceki yıla göre %0,70 azaldı ve 12 243 040 ton olarak gerçekleşti. Bu miktarın %91,93' n  inek sütü, %6,10'unu koyun sütü, %1,71'ini keçi sütü ve %0,26'sını manda sütü oluşturdu.

Beyaz et üretimi, bir önceki yıla göre %2,11 artarak 1 123 132 tona ulaştı. Bu miktarın %96,84'  tavuk eti, %3,16'sı ise hindi etinden meydana geldi. Tavuk yumurtası üretimi 2008 yılında 2007'ye göre %3,66'lık bir artış gösterdi ve yaklaşık 13,2 milyar adet oldu.

Deri, yapağı, kıl, tiftik üretimi 2008 yılında azalırken, bal ve balmumu üretimi arttı. Yaş ipek kozası üretimi miktarında ise değişiklik olmadı.

2008 yılında üretilen deri sayısı bir önceki yıla göre toplamda %15,52 azalarak 8 758 597 adet olarak gerçekleşti.

Yapağı  retim miktarı %5,53'l k oranda bir azalış göstererek 44 166 ton oldu. Kıl  retim miktarı 2008 yılında bir önceki yıla göre %11,75 azalarak 2 238 ton düzeyinde kalırken, tiftik üretimi, 2008 yılında %18,14'l k azalış göstererek 194 ton olarak gerçekleşti.

Bal  retiminde kovan sayısı, 2008 yılında bir önceki yıla göre %1,31 artarak 4 888 961 adede ulaştı ve bal miktarı da %10,05 artarak 81 364 ton olarak gerçekleşti. Balmumu ise %18,30 oranında artış gösterdi ve 4 539 ton oldu. Bu arada; diğer hayvansal ürünlere ait gelişmelere bakıldığında,

İpekböcekçiliği faaliyetini yapan köy sayısı 2008 yılında 2007 yılına göre %8,02 azaldı ve 195'e düştü. İpekb cek iliğiyle uğraşan aile sayısı da %3,56 oranında azalarak 2 193 oldu. Açılan tohum kutusu sayısı %5,52 artarak 5 564 olurken, yaş ipek kozası 125 ton olarak geçen yilki düzeyini korudu.

Hayvancılıkta üretim ve pazarlamaya ilişkin sorunlar katlanarak büyüyor. Hayvancılık sektörüne 2000 yılından sonra verilen desteklerle çok büyük yatırımlar yapıldı. Özellikle süt hayvancılığına büyük bir yönelme oldu. Tarım Bakanlığı verilerine göre son 5 yılda süt üretimi 8 milyon tondan 12 milyon tona ulaştı. Ancak, bu üretim artışı iyi planlanmadığı için çiğ süt fiyatlarındaki düşüş yatırım yapanları zora düşürdü. Bir çok yatırımcı süt hayvanlarını kesime göndermeye başladı. Tarım Bakanlığı'nın hayvancılık desteklerinde radikal değişikliğe giderek hayvan başına ödeme sistemine geçmesi sorunları daha da artırdı. Son olarak, süt fiyatlarındaki düşüşü önlemek için 30 milyon liralık bütçe ayrıldı. Bu bütçe ile piyasadan süütün çekilerek süt tozu yapılması planlanıyor. Ancak, bu önlem süt sektöründeki sorunları çözmeye yetmedi. Süt hayvancılığındaki sorunun büyüyerek devam etmesi bekleniyor.